

สรุปผลการประชุมสัมมนา เรื่องผู้ลี้ภัยอินโดจีน^(๑)

ผ.ศ. อุษณีย์ ฉัตรานนท์

ผู้เขียนสรุป^(๒)

๑. ภูมิหลังของการสัมมนา

เนื่องจากได้มีชาวอินโดจีนเป็นอันมากที่ลี้ภัยออกนอกประเทศหลังจากที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์มีชัยชนะและได้เข้าครอบครองเวียดนาม ลาว และกัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ และปริมาณการลี้ภัยไหลออกมาได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๒ นี้ จนปัญหานี้ได้กลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศที่มีความสำคัญยิ่ง และได้เป็นที่วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางทั้งในระดับชาติและระดับระหว่างประเทศ ในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูง จึงควรมีส่วนรับผิดชอบในการแถลงข้อเท็จจริง ช่วยให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ มีความตื่นตัวในปัญหาของชาติเราไปในทางที่ถูกต้อง และจะได้ช่วยกันแก้ปัญหาไปในทางที่ถูกต้อง

ในการสัมมนาครั้งนี้ ผู้ที่ได้มาเข้าร่วมมีทั้งผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบในการบริหารและการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้อพยพจากหน่วยราชการต่าง ๆ และองค์การระหว่างประเทศ ตลอดจนจนกระทั่งนักวิชาการจากหลายแขนงวิชา ความคาดหวังของการสัมมนาครั้งนี้จึงอยู่ที่ว่า จะได้ข้อมูลแนวความคิด และทัศนคติในหลาย ๆ แง่หลาย ๆ มุมทั้งจากนักวิชาการและผู้ปฏิบัติการ เพื่อให้ทุกคนเข้าใจปัญหานี้ได้ดียิ่งขึ้น เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทั้งผู้มีหน้าที่กำหนดนโยบาย ผู้บริหารและดำเนินการเกี่ยวกับผู้อพยพ นักวิชาการ ประชาชนชาวไทยทุกคน ตลอดจนวงการต่างประเทศที่มีส่วนเกี่ยวข้องและร่วมรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหามผู้อพยพด้วย

ในการบรรจุเนื้อหาสาระของการสัมมนา ได้พยายามกระทำให้มีความสืบทอดเนื่องกันโดยเริ่มต้นด้วยการพิจารณาถึงมูลเหตุของการลี้ภัยเข้ามาของผู้ลี้ภัยอินโดจีนใน ประการแรก ผล

(๑) จัดโดย สถาบันเอเชีย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโครงการศึกษาทางค่านเอเชียอาคเนย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภายใต้การอุปถัมภ์ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ ศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๑๓-๑๔ สิงหาคม ๒๕๒๒

(๒) ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร. เขียน ชีระวิทย์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมพงษ์ ชุมาก ในคณะผู้จัดการสัมมนาเรื่อง “ผู้ลี้ภัยอินโดจีน” ที่ได้กรุณาตรวจรายงานผลสรุปในครั้งนี้เพื่อให้ความสมบูรณ์มากที่สุด

กระทบทางด้านความมั่นคงปลอดภัย เศรษฐกิจ และสังคมใน ประการที่สอง ปฏิบัติการและการตอบสนองจากนานาชาติ : มหาอำนาจ กลุ่มประเทศอาเซียน โซเวียตและพันธมิตรต่อผู้ลี้ภัยอินโดจีน ในประการที่สาม และนโยบายการดำเนินการของประเทศไทยในปัญหาผู้ลี้ภัยอินโดจีนใน ประการสุดท้าย

๒. เนื้อหาสาระโดยสรุป

๒.๑ สาเหตุของการลี้ภัย

ปัญหาผู้ลี้ภัยอินโดจีนเป็นปัญหาที่มีมานานแล้วตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ในช่วงนั้นปัญหานี้ยังไม่ใช่ปัญหาขนาดที่เป็นปัญหาการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น การสัมมนาครั้งนี้จึงมุ่งความสนใจมาที่ผู้ลี้ภัยอินโดจีนที่หลังไหลเข้ามานับตั้งแต่ปี ๒๕๑๘ เป็นสำคัญ

ในการพยายามอธิบายการหลังไหลออกมาของผู้ลี้ภัยอินโดจีนนั้น จะต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุรอบด้าน พิจารณาทงสาเหตุที่สืบเนื่องมาแต่อดีต (Underlying Causes) และสาเหตุปัจจุบัน (Immediate Causes) พิจารณาปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้ลี้ภัยหลังไหลออกมาทั้งที่เป็นปัญหาภายในและภายนอก ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า สาเหตุเป็นเพราะ :-

- (๑) การเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ นอกจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำแล้ว ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางสังคม วัฒนธรรมและค่านิยม ในสภาพการณ์เช่นนี้ ย่อมมีผู้ลี้ภัยออกมาเพราะเป็นพวกที่ปรับตัวในระบบสังคมใหม่ไม่ได้หรือไม่ต้องการจะอยู่ภายใต้ระบบใหม่ เพราะความแตกต่างทางด้านความคิดและอุดมการณ์หรือเพราะเป็นพวกที่ถูกมองว่าเป็นฐานอำนาจของผู้นำเก่า จะต้องถูกกำจัดและกวาดล้าง จึงลี้ภัยออกมา
- (๒) นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้นมา เศรษฐกิจในสามประเทศอินโดจีนนี้ยังไม่ฟื้นตัว ประชาชนจำนวนมากไม่น้อยมีชีวิตยังไม่อุดมสมบูรณ์ในแง่ของปัจจัยสี่ จึงพากันอพยพออกมาแสวงหาชีวิตใหม่
- (๓) นโยบายของสหรัฐในสงครามเวียดนามได้ทำลายระบบเศรษฐกิจชนบทที่รองรับเศรษฐกิจในตัวเมืองของเวียดนามโดยสิ้นเชิง คนต้องหลังไหลเข้ามาแออัดอยู่ในตัวเมือง รับแต่ความช่วยเหลือจากสหรัฐ ๆ เมื่อสหรัฐ ๆ ตัดความช่วยเหลือ คนเหล่านี้ก็มีทางเลือกเพียงสองประการคือ ลี้ภัยออกมา หรือยอมไปใช้ชีวิตชนบทแบบเดิม

อนึ่ง การที่เศรษฐกิจของเวียดนามฟื้นตัวขึ้นมาช้าก็เป็นเพราะเวียดนามตกอยู่ในภาวะของสงครามมาเป็นเวลานานแล้ว และสงครามนี้ได้ทำให้เกิดการเสียชีวิตส่วนในสังคมของประเทศ เพราะกำลังคนจำนวนมากเข้าไปอยู่ในระบบทหารซึ่งไม่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ

- (๔) สภาวะของสงคราม การสู้รบระหว่างเขมรกลุ่มพล พต-เอียง ซารี ฝ่ายหนึ่งกับเขมรกู้ชาติและเวียดนามอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้พลเมืองมีความรู้สึกว่าระบบการเมืองนั้นไม่อยู่ในภาวะปกติ โอกาสที่จะเกิดสงครามยังมีอีกจึงลี้ภัยออกมาประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็คือว่า นับตั้งแต่เวียดนามประกาศใช้นโยบายสังคมนิยมในเวียดนามได้ยึดธุรกิจทรัพย์สินของชาวจีนในนครโฮจิมินห์ เกณฑ์ออกไปสู่เขตเศรษฐกิจใหม่ ประกอบกับต่อมาต้องทำสงครามทางพรมแดนกับจีน คนเวียดนามเชื้อสายจีนและคนจีนในประเทศจึงถูกเพ่งเล็งว่ามีความคิดและพฤติกรรมที่เป็นปฏิปักษ์กับระบบเมื่อไม่สามารถปรับตัวในระบบใหม่ และเกรงว่าจะเป็นเหยื่อของความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนาม จึงตัดสินใจลี้ภัยออกมา

เพื่อให้เห็นภาพชัดเจน อาจเอาข้อมูลพื้นฐานข้างต้นนี้มาพิจารณาประกอบในการแบ่งการทะลักออกของผู้ลี้ภัยตั้งแต่ปี ๑๙๗๕ เป็นต้นมา โดยแบ่งการพิจารณาออกเป็น ๔ ช่วง (แต่ละช่วงมีการสืบต่อเนื่องมิใช่หมดสิ้นไปเมื่อขึ้นช่วงใหม่) :

- (๑) **ผู้ลี้ภัยช่วงแรก** เป็นพวกที่ออกมาเมื่อฝ่ายคอมมิวนิสต์ประสบความสำเร็จในกัมพูชาเวียดนามและลาวซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน ๒๕๑๘
- ประเภทของผู้ลี้ภัย** : ข้าราชการและทหารที่สนับสนุนรัฐบาลเดิมของประเทศดังกล่าว ประชาชนที่กลัวว่าชีวิตและทรัพย์สินของตนจะไม่ปลอดภัยภายใต้ระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์
- (๒) **ผู้ลี้ภัยช่วงที่สอง** เป็นพวกเขมรแดงที่มีความคิดเห็นขัดแย้งและต่อต้านพล พตพยายามโค่นล้มพล พต และต่อมาตนเองก็ถูกกวาดล้าง เหตุการณ์นี้เกิดในช่วงกลางปี ๒๕๒๐ ถึงกลางปี ๒๕๒๑
- ประเภทของผู้ลี้ภัย** : เขมรแดงที่กลัวจะตกเป็นเหยื่อการกวาดล้างของฝ่ายพล พต
- (๓) **ผู้ลี้ภัยช่วงที่สาม** มาในราวเดือนเมษายน ๒๕๒๑ เมื่อรัฐบาลเวียดนามได้ประกาศใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมในภาคใต้ ได้ทำการยึดทรัพย์สินธุรกิจของ

ชาวเวียดนามเชื้อสายจีนในภาคใต้โดยเฉพาะในเขตนครโฮจิมินห์ และได้ผลักดันคนเหล่านี้ออกไปอยู่ในเขตเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Zone)

ประเภทของผู้ลี้ภัย : อดีตทหาร ข้าราชการ พ่อค้า นักธุรกิจที่ไม่เคยชินกับการทำงานหนัก ซึ่งมีชาวเวียดนามเชื้อสายจีนเป็นจำนวนมาก

การอพยพหลังไหลของชาวเวียดนามโดยทางเรือ (Boat People) ได้เริ่มมีมากเมื่อกลางปี ๒๕๒๑ และมาเพิ่มขึ้นอีกมากเมื่อต้นปี ๒๕๒๒

(๔) **ผู้ลี้ภัยในช่วงที่สี่** เป็นช่วงที่ขบวนการกักขังชาติกัมพูชาโดยการสนับสนุนทางด้านกำลังทหารของเวียดนาม เข้ายึดพนมเปญได้เมื่อ ๗ มกราคม ๒๕๒๒ และต่อมายังไม่สามารถยึดพื้นที่ได้หมด จึงมีการปะทะต่อสู้กันตลอดเวลากับฝ่ายพล พต

ประเภทของผู้ลี้ภัย : ทหารพล พต ที่หนีการบุกรุกของทหารเวียดนามและชาวเขมรที่หนีการสู้รบเข้ามาทางอรัญญประเทศ จันทบุรี ตราด รวมในราว ๑๕๔,๐๐๐ คน

(๕) **ผู้ลี้ภัยในช่วงที่ห้า** เมื่อจีนยกกองทัพบุกเข้าเวียดนาม เมื่อ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒ และเวียดนามประกาศภาวะสงครามทั่วประเทศ มีการเกณฑ์ทหารเพิ่มขึ้น ชาวเวียดนามรวมทั้งชาวเวียดนามเชื้อสายจีนในเวียดนามกลัวว่าจะเป็นอันตรายจากสงครามก็ได้พยายามหนีออกจากเวียดนามเป็นจำนวนมาก

ประเภทของผู้ลี้ภัย: ชาวเวียดนามที่หนีการเกณฑ์ทหาร กลัวสภาพสงคราม และชาวเวียดนามเชื้อสายจีนที่กลัวว่าจะถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมจากรัฐบาลเวียดนามและกลัวสงคราม

๒.๒ ทรรศนะของผู้เข้าร่วมสัมมนา

ในการพิจารณาปัญหาผู้ลี้ภัยและผลกระทบต่าง ๆ ในทางการเมือง การทหาร การป้องกันประเทศ เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยา อาจแบ่งทรรศนะของผู้ร่วมสัมมนาในการพิจารณาปัญหาผู้ลี้ภัยออกได้เป็นสองทรรศนะด้วยกัน

ก. **ทรรศนะแรก** มองในแง่ที่ว่าผู้ลี้ภัยนั้นเป็นภัยคุกคาม (Threat) ต่อประเทศไทย ดังที่กลุ่มนี้จึงมีแนวโน้มที่จะมองผลกระทบต่าง ๆ ว่าจะมีผลกระทบไป ในลักษณะที่ว่า ผู้ลี้ภัยอินโดจีนเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศ กลุ่มนี้เห็นว่า ผลกระทบจากการหลังไหลเข้ามาของผู้ลี้ภัยนั้น เป็นไป ในทางลบ เช่น ในด้านการทหารและการป้องกันประเทศ จะเห็นว่าการเข้ามาของผู้ลี้ภัยอินโดจีน ก่อให้เกิดปัญหานานับประการ :

(๑) ทำลายความสงบชายแดน

(๒) ทำให้เสียงบประมาณทั้งในด้านกำลังคน เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ที่ต้องไปดูแลความสงบ เลี้ยงดูผู้ลี้ภัย ทหาร ตำรวจตระเวนชายแดนจำนวนที่ต้องออกไปตรึงชายแดนกันกระจายตั้งแต่จังหวัดตราดขึ้นไปจนถึงจังหวัดเลย ในน่านน้ำไทยก็ต้องส่งทหารเรือตำรวจน้ำ และตำรวจภูธรจังหวัดต่าง ๆ ทำการตรวจตรากันตลอดเวลา และยังเป็นภาระสิ้นเปลืองทรัพยากร เช่น ยานพาหนะ เชื้อเพลิง ตลอดจนขวัญของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานนาน ๆ เช่นนี้ก็ย่อมเสื่อมโทรมลงด้วย

(๓) การที่กำลังทหารและตำรวจตระเวนชายแดนต้องไปประจำหน้าอยู่กับทหารเวียดนามจำนวนมากที่เข้ามาอยู่ในกัมพูชาในสถานการณ์เช่นนี้ อาจจะทำให้มีการยั่วยุปะทะกัน และเป็นชนวนของสงครามได้

(๔) การหลั่งไหลเข้ามาของผู้ลี้ภัยอินโดจีนทำให้ไทยต้องเพิ่มงานในด้าน การหาข่าวและป้องกัน การหาข่าว การจารกรรม การก่อวินาศกรรมมากขึ้น เป็นการสิ้นเปลือง

(๕) การเข้ามาของผู้ลี้ภัยอาจจะเป็นการนำเอาโรคระบาดอย่างร้ายแรงเข้ามาในไทยด้วย

นอกจากนี้สิ่งที่ต้องระมัดระวังมากอีกประการหนึ่งจากในทรรศนะของกลุ่มนี้ นั่นคือ ระวังอย่าให้ผู้ลี้ภัยทุกรุ่นกลายเป็นหัวหาดยึดจังหวัดต่าง ๆ ริมแม่น้ำโขงได้ เพราะมีความเห็นว่าความไม่ผันของเวียดนามที่จะตั้งสหพันธ์อินโดจีนจะประสบผลสำเร็จแน่นอนถ้าสามารถยึดสองฝั่งของแม่น้ำโขงได้ เพราะจะได้ใช้แม่น้ำโขงเป็นแหล่งผลิตพลังงานเพื่อการขยายกำลังเข้าครอบครองแหลมทอง ชาวเวียดนามส่วนใหญ่ในนั้นมีความรู้สึกในด้านชาตินิยมสูงมาก ไม่ว่าจะไปอยู่ในประเทศใด ก็พยายามเสริมสร้างพลังของเวียดนามในประเทศนั้น ๆ

อีกตัวอย่างหนึ่งที่มาจกในทรรศนะที่ผู้ลี้ภัยเป็นภัยคุกคามต่อประเทศไทย ก็คือ ในทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นการพิจารณาในแง่ที่ว่า การเข้ามาของผู้ลี้ภัยอินโดจีนเป็นการซ้ำเติมปัญหาทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยมีอยู่มากมาย โดยทางตรงและโดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยทางอ้อม กล่าวคือ โดยทางตรง : เป็นการซ้ำเติมปัญหาประชากรเพิ่มขึ้น ปัญหาการเกษตร ปัญหาการจ้างงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการทำงานต่ำกว่าระดับ และปัญหาภาระค่าใช้จ่ายของรัฐบาลในการดำเนินการเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยอินโดจีน โดยทางอ้อม : การหลั่งไหลเข้ามาของผู้ลี้ภัยทำให้เกิดความตึงเครียดบริเวณชายแดน ดังนั้นจึงเป็นการกระทบอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การตัดสินใจในด้านการลงทุนของต่างชาติ และปัญหาการเงินที่ประเทศไทยมีอยู่แล้วเพราะภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริหารในโครงสร้างเศรษฐกิจของไทยยังมีปัญหาอยู่มากเช่น ภาคเกษตรยังไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควร ความสามารถในการส่งออกยังมีน้อย เงินตราต่างประเทศที่ได้มายังน้อย

ข. **ทฤษฎีที่สอง** มองในแง่ที่ว่าผู้ลี้ภัยนั้นมิได้เป็นภัยคุกคามต่อประเทศไทย ดังนั้น กลุ่มนี้จึงมีแนวโน้มที่จะมองผู้ลี้ภัยไป ในแง่ของผู้ที่หนีร้อนมาพึ่งเย็น ควรได้รับความเห็นอกเห็นใจ ความเข้าใจอันดีมนุษยธรรม และในฐานะชนกลุ่มน้อย ควรจะได้รับการปฏิบัติด้วยในทางที่ดีจาก ชนกลุ่มใหญ่เจ้าของประเทศมิเช่นนั้นผู้ลี้ภัยจะเป็นปัญหาขึ้นมาได้ กลุ่มนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า การมอง ปัญหาผู้ลี้ภัยแง่เดียว คิดแต่ว่าเขาจะมาเป็นภัยคุกคาม ทำความเสียหาย จะเป็นการซ้ำเติมปัญหา ของเราเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ายิ่งไม่ยอมรับฟังข้อคิดเห็นอย่างอื่นเลย นั้นแหละคือสิ่งที่ จะทำให้ไม่สามารถกำหนดนโยบายที่ถูกต้องได้ และถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วสิ่งที่จะนำมาซึ่งความเสียหายมิใช่ตัวปัญหาผู้ลี้ภัย แต่่นโยบายของรัฐบาลนั่นเอง ในทฤษฎีของฝ่ายหลังนี้ การปฏิบัติของชน กลุ่มใหญ่ต่อชนกลุ่มน้อยมีความสำคัญมาก เพราะถ้ามีการปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อยในทางที่ไม่ดีแล้ว ชนกลุ่มน้อยอาจจะมีความกดดันทางด้านจิตใจมากจนกลายเป็นผู้สร้างปัญหาสังคมขึ้นมาได้ ผู้ลี้ภัยอิน โดจีนเหล่านี้ควรจะได้รับ ความเห็นอกเห็นใจในแง่ที่ว่าเขาเป็นมนุษย์ที่มีความรู้สึก มีชีวิตจิตใจเช่น ทุก ๆ คน เขาต้องการได้รับความช่วยเหลือในแง่ของปัจจัยสี่อันเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานและที่ มีความสำคัญเทียบเท่าปัจจัยสี่ ก็คือ ความต้องการเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม รัฐบาลของประเทศ ที่ต้องรับภาระในเรื่องผู้ลี้ภัยจะต้องระมัดระวังอยู่อย่างหนึ่งที่จะไม่บีบบังคับเอาวัฒนธรรมของชนกลุ่ม ใหญ่ไปครอบงำวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย โดยหวังที่จะแก้ปัญหาผู้ลี้ภัยและสร้างการผสมกลมกลืน ด้วยวิธีนั้น ก่อนอื่นจะต้องเข้าใจว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่ นั้นมี ๓ วิธี กล่าวคือ :

- (๑) **วิธีการผสมกลมกลืนทางสังคมและวัฒนธรรม (Assimilation)** ซึ่งจะเกิดขึ้นตามธรรมชาติ โดยอาศัยระยะเวลาอันยาวนาน เช่น การที่คนจีนอยู่ในไทยจนเรียกตัวเองว่าเป็นคนไทย วิธีการผสมกลมกลืนนี้สร้างขึ้นได้ยากมาก ไม่ว่าจะโดยการศึกษา การแต่งงาน หรือศาสนาก็ตาม
- (๒) **การอยู่ร่วมกันในสังคม (Integration)** เช่นในมาเลเซีย ซึ่งกลุ่มชนทั้งสามเชื้อชาติ คือ จีน มาเลย์ และอินเดียน ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน
- (๓) **การเข้าร่วมในสังคมใหญ่ (Incorporation)** เป็นการที่ชนกลุ่มน้อยถูกรวมเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของชนกลุ่มใหญ่เจ้าของประเทศ เช่น โดยการบังคับให้รับวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่

ถ้ารัฐบาลไทยจะดำเนินนโยบายด้วยการพยายามเอาวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ ไปครอบงำ วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย จะเป็นการกระทำที่ผิดพลาดเป็นอย่างยิ่ง และเป็นสิ่งหนึ่งที่จะพิสูจน์ได้ ว่า เราไม่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์เก่า ๆ ในอดีตเลย ตัวอย่างเช่น จากกรณีหลังสงครามโลก ครั้งที่สองที่เวียดนามพยายามกอบกู้เอกราชให้แก่ประเทศ พยายามจะรวมเวียดนามเหนือ-เวียดนามใต้ สร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ประเทศของตน แต่แล้วก็ถูกมหาอำนาจสกัดกั้นความพยายาม แล้ว ยังซ้ำเติมด้วยการใช้นโยบายปิดล้อม (Containment) และพยายามเอาวัฒนธรรมของตนไปหยิบยื่น และครอบงำสังคมเวียดนาม โดยไม่ยอมรับสภาพความแตกต่างทางสังคม อุดมการณ์ ค่านิยม และผลประโยชน์ต่าง ๆ จึงทำให้นโยบายประสบความสำเร็จล้มเหลว ดังนั้นควรจะต้องพยายามไม่ให้เกิดสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น และนำความเสียหายมาอีก ทรรศนะนี้เห็นว่าทั้ง ฝรั่งเศส สหรัฐ ฯ ไทย และประเทศอื่นที่มีส่วนเข้าไปแทรกแซงในเวียดนามควรจะต้องร่วมรับผิดชอบในปัญหาที่เกิดขึ้น โดยไม่หลีกเลี่ยงหรือไปโทษสหรัฐ ฯ แต่เพียงฝ่ายเดียว

๓. ข้อเสนอแก่รัฐบาลไทย

สามารถแยกกล่าวตามทรรศนะของแต่ละฝ่ายดังที่

กล่าวในข้อ ๒.๒ คือ

๓.๑ **ข้อเสนอของฝ่ายแรก** (ฝ่ายที่กล่าวในข้อ ๒.๒ ก.) ที่มองว่าผู้ลี้ภัยเป็นภัยคุกคามต่อประเทศไทย ฝ่ายนี้ได้มีข้อเสนอแก่รัฐบาลดังต่อไปนี้คือ.

ด้านต่างประเทศ

- (๑) ต้องเรียกร้องให้เวียดนามยุติการผลักดันคนของตนออกนอกประเทศเป็นจำนวนมากๆ ให้ได้อย่างจริงจัง
- (๒) ต้องถอนทหารต่างชาติออกไปจากกัมพูชา
- (๓) ต้องเรียกร้องให้ประเทศอินโดจีนทั้งสามรับผู้ลี้ภัยสัญชาติของตนกลับไป ทั้งนี้ โดยให้หลักประกันว่า พวกเขาจะได้รับความปลอดภัย

ด้านปัญหาผู้ลี้ภัยอินโดจีนที่เข้ามาอยู่ในไทยแล้ว

- ต้องติดต่อกับประเทศที่สามให้รับออกไป ให้มากที่สุดและโดยเร็ว เพื่อลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากผู้ลี้ภัยเหล่านี้ ในประเทศไทย
- ต้องดำเนินการควบคุมผู้ลี้ภัยเหล่านี้ ให้รัดกุมและมีประสิทธิภาพกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๓.๒ **ข้อเสนอของฝ่ายหลัง** (ฝ่ายที่กล่าวในข้อ ๒.๒ ข.) ที่มองว่าผู้ลี้ภัยอินโดจีนมิได้เป็นภัยคุกคามต่อประเทศไทยนั้น ได้มีข้อเสนอแก่รัฐบาลไทยในการแก้ปัญหาผู้ลี้ภัยอินโดจีนดังนี้.-

- (๑) ร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ ในการเสริมสร้างเสถียรภาพความมั่นคงให้แก่เวียดนามทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ยอมรับสภาพความแตกต่างของระบบสังคมและการเมืองเคารพในหลักเอกราชและอธิปไตยของแต่ละประเทศ
- (๒) ย่อมองแต่ในแง่ดีเกี่ยวกับ เวียดนามนั้นเป็นภัยคุกคามต่อประเทศไทย หรือคนญวนนั้นไว้ใจไม่ได้ อย่าเอาความคิดนี้มาครอบงำประชาชน ทำให้คนไทยจำนวนมากมองปัญหา ลี้ภัยไป ในแง่ของปัญหาความมั่นคงอย่างเดียว
- (๓) พยายามเปลี่ยนทัศนคติและแนวความคิดของคนไทยและที่สำคัญมากก็คือเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลไทยที่จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับผู้ลี้ภัย และคลุกคลีกับผู้ลี้ภัย อย่าไปดูถูกเขาโดยใช้คำนำหน้าเรียกเขาต่าง ๆ นานา หรือด้วยวิธีการอื่นใดที่จะทำให้ช่องว่างระหว่างชนกลุ่มใหญ่เจ้าของประเทศกับผู้ลี้ภัยอินโดจีนซึ่งเข้ามาเป็นชนกลุ่มน้อยต้องขยายกว้างขึ้น
- (๔) พยายามส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านให้มาก ๆ ถึงแม้ว่าจะมีระบอบการปกครองที่แตกต่างไปจากประเทศไทย เพราะการที่มีความรู้ความเข้าใจซึ่งกันและกันในสังคมและวัฒนธรรมเป็นอย่างดี จะช่วยเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกันได้ ทั้งนี้รวมไปถึงมหาอำนาจที่มีระบอบการปกครองที่แตกต่างไปจากไทยด้วย เช่น โซเวียต รัสเซียและจีน
- (๕) พยายามเอาประเด็นของมนุษยธรรมและความรับผิดชอบไปพิจารณาให้มาก ๆ ในการกำหนดนโยบาย
- (๖) ในด้านประชาสัมพันธ์ รัฐบาลจะต้องให้ความสำคัญให้มากทั้งการประชาสัมพันธ์ภายในประเทศและต่างประเทศ สำหรับการประชาสัมพันธ์ ภายในประเทศนั้นรัฐบาลจะต้องให้ความสำคัญกับการแถลงให้ประชาชนทุกวงการเข้าใจในการดำเนินงานของรัฐบาลต่อผู้ลี้ภัยอินโดจีนโดยไม่มีข้อห้าม การประชาสัมพันธ์ต่างประเทศนั้นรัฐบาลก็จะต้องให้ความสำคัญมากเช่นกัน โดยพยายามแถลงให้ต่างประเทศรู้ถึงภาวะความรับผิดชอบของประเทศไทย สิ่งที่เราได้กระทำไปแล้ว ก็ภาพพจน์ตลอดจนข้อกล่าวหาต่าง ๆ ให้เป็นที่เข้าใจในวงการระหว่างประเทศ ในเรื่องนี้ ทูตไทยที่ประจำอยู่ต่างประเทศจะต้องช่วยมีบทบาทสำคัญในการประชาสัมพันธ์ให้ โลกเข้าใจด้วย
- (๗) รัฐบาลจะต้องพยายามคัดเลือกเอาคนดีมีฝีมือของเราไปประจำสถานทูตไทยในสามประเทศอินโดจีน เพราะคนดีมีฝีมือเท่านั้นที่จะสามารถช่วยสร้างเสริมสัมพันธ์ไมตรีและช่วยรัฐบาลในการเจรจาปัญหาสำคัญ ๆ กับประเทศเหล่านั้นได้ เราจะต้องตระหนักว่ากัมพูชา กัมพูชาที่ดี ลาวที่ดี เวียดนามที่ดี เป็นประเทศที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับประเทศไทยเทียบเท่าหรือยิ่งกว่าประเทศต่าง ๆ ในยุโรป การคัดเลือกตัวบุคคลจึงต้องให้ความสำคัญยิ่ง

ในการที่รัฐบาลไทยจะสามารถคัดเลือกคนดีมีฝีมือไปได้ รัฐบาลก็ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างคนดีมีฝีมือขึ้นมาจริง ๆ ด้วย มีความรู้ความเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ เป็นอย่างดี และยิ่งถ้าพูดภาษาของเขาได้ด้วยก็จะเป็นการดียิ่ง

- (๘) เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลและคนไทยในหลาย ๆ วงการมักจะกล่าวว่า ในการรับเอาผู้ลี้ภัยไปจากประเทศไทยนั้น ประเทศที่สามจะคัดเอาแต่คนที่มีคุณภาพไป เหลือไว้แต่บุคคลที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งจะสร้างปัญหาและภาระให้แก่รัฐบาลไทยต่อไปอีกนาน รัฐบาลควรกำหนดนโยบายให้แน่นอนและมองการณ์ไกลในการดำเนินการกับบุคคลเหล่านี้
- (๙) รัฐบาลไทยจะต้องยอมรับว่า ไม่ว่าประเทศที่สามจะช่วยเอาผู้ลี้ภัยไปสักเท่าใดก็ตาม แต่ในที่สุดก็ต้องมีจำนวนหนึ่งที่ตกค้างอยู่ในประเทศไทย รัฐบาลไทยควรจะวางนโยบายที่แน่นอนได้แล้ว และยอมรับให้คนเหล่านี้ได้ตั้งถิ่นฐานถาวรและประกอบอาชีพในประเทศไทย
- (๑๐) ข้อที่รัฐบาลควรต้องตระหนัก คือการบีบบังคับเวียดนามจะเป็นโดยทางเศรษฐกิจก็ดี หรือโดยทางการทูตก็ดีจะไม่สามารถทำให้เวียดนามหยุดยั้งการหลั่งไหลออกมาของผู้ลี้ภัยอินโดจีนได้

อนึ่ง ที่ประชุมรับทราบถึงนโยบายของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยตามมติคณะรัฐมนตรี ๓ ครั้ง คือเมื่อ ๓ มิถุนายน ๒๕๑๘ ๗ กันยายน ๒๕๑๙ และ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๒๐ และตามนโยบายของรัฐบาลเกรียงศักดิ์ ๒ ที่ได้แถลงต่อรัฐสภาเมื่อ ๗ มิถุนายน ๒๕๒๒ ผู้แทนราชการที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการต่อผู้ลี้ภัยนี้ ประกอบด้วย บ.ก. ทหารสูงสุดส่วนหน้า กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ กองตรวจคนเข้าเมือง กรมตำรวจ กรมศุลกากร สภาความมั่นคงแห่งชาติ และสภาอากาศไทย และได้รับทราบถึงการจัดตั้งศูนย์รับผู้ลี้ภัยขึ้นตามจังหวัดชายแดนด้านลาวและกัมพูชา ซึ่งคงเหลืออยู่ ๑๓ ศูนย์ใน ๑๒ จังหวัด ในปัจจุบันและสถานที่พักชั่วคราวสำหรับผู้มาทางเรืออีก ๒ แห่งที่แหลมสิงห์ จันทบุรี และอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ได้รับทราบถึงงบประมาณที่ใช้เพื่อเลี้ยงดูผู้ลี้ภัยซึ่งมีทั้งงบประมาณของฝ่ายไทย และงบประมาณของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยสหประชาชาติ (UNHCR) ตลอดจนโครงการส่งเสริมอาชีพแก่ผู้ลี้ภัย เช่น โครงการทำสวนครัว เลี้ยงไก่-หมู การจักสาน การตีเหล็ก และเย็บปักถักร้อย งานช่างไม้

การถักไหมพรมที่เริ่มต้นมาตั้งแต่เดือนสิงหาคม ๒๕๒๑ ภายใต้งบประมาณความช่วยเหลือของ UNHCR ตลอดจนความช่วยเหลืออื่น ๆ ที่รัฐบาลไทยได้รับจากองค์การระหว่างประเทศ สมาคม องค์การเพื่อการกุศล และรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ด้วย

อนึ่ง จากการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง ผู้ร่วมสัมมนาทั้งหลายยังได้ให้ข้อคิดอีกหลายประการ ซึ่งอาจสรุปข้อเสนอแนะให้แก่วงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องคือ ประชาชนชาวไทย นักวิชาการ ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการสอน คันทวี และวิชัย ประชาคมระหว่างประเทศ (International Community) และประเทศสมาชิกสมาคมอาเซียน (ASEAN) ทั้งหลายที่กำลังรับภาระผู้ลี้ภัยอินโดจีน ไว้ในปัจจุบันด้วย

๔. ข้อเสนอแก่ประชาชนชาวไทย

- (๑) ในความพยายามช่วยกันแก้ปัญหาผู้ลี้ภัยอินโดจีนนี้ ประชาชนชาวไทยจะต้องระมัดระวังอย่าให้ความคิดเห็นที่แตกต่างกันบานปลายจนกลายเป็นความแตกแยกภายในชาติ เพราะความแตกแยกภายในชาตินี้เองจะเป็นสิ่งที่ทำลายชาติ
- (๒) คนไทยทุกคนควรจะช่วยกันรักษาภาพพจน์ของประเทศ อย่าไปรังแก ผู้ลี้ภัยอินโดจีนที่เข้ามาเป็นชนกลุ่มน้อยในบ้านเรา เพราะเขาเหล่านั้นมีปัญหามากอยู่แล้วไม่ควรเอาปัญหาไปทับถมให้แก่เขาอีก
- (๓) ช่วยกันศึกษาเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านให้มาก ๆ ไม่ว่าจะมิระบอบการปกครองที่เหมือนหรือแตกต่างจากเรา จะได้ช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันมากยิ่งขึ้น
- (๔) คนไทยที่รวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่มอิทธิพลในวงการต่าง ๆ ทั้งในราชการและนอกราชการนั้นควรมีทรรศนะที่กว้างและขจัดอคติลงไปบ้างในเรื่องนี้ อย่ามองอะไรแง่เดียวยอมรับฟังความคิดเห็นบ้าง อย่าใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลเพราะจะไม่ช่วยให้มองปัญหาไปในทางที่ถูกต้องได้เลย

๕. ข้อเสนอแก่นักวิชาการ ผู้สนใจศึกษา คันทวี และวิชัย

ในช่วงของการอภิปราย ได้มีผู้หยิบยกปัญหาขึ้นมาซึ่งควรจะต้องได้รับการศึกษา คันทวี วิชัยต่อไป นั่นคือ:

- (๑) ที่ว่าคนลาวและเขมรสามารถผสมกลมกลืนกับคนไทยในทางสังคมและวัฒนธรรม (assimilate) ได้ง่าย แต่คนญวนนั้นผสมกลมกลืนได้ยากกว่า เป็นการพูดกล่าวกันขึ้นมาลอย ๆ หรือว่าเป็นการตั้งสมมติฐานขึ้นมาโดยไม่มีข้อพิสูจน์ ?

- (๒) ควรจะได้มีการสำรวจข้อมูลที่ถูกต้องและล่าสุดเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยที่เราจับไว้ในศูนย์อพยพทั้งหลายในไทยในแง่ของพื้นฐานการศึกษา ความชำนาญพิเศษ อาชีพที่ทำ ครึ่งสุดท้าย อายุ เพศ ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้ควรจะรวบรวมกันเอาไว้เพื่อประโยชน์สำหรับการวิจัยในหัวข้อผู้ลี้ภัยอินโดจีนในอนาคตประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง เพื่อจะได้ตอบคำถามบางประการที่ต้องอาศัยข้อมูลประเภทนี้ได้ เช่น ที่ว่ามหาอำนาจตะวันตกรับเอาแต่ผู้ลี้ภัยอินโดจีนที่ดี ๆ ไปนั้น ข้อเท็จจริงมีเพียงใด? หรือที่ถกเถียงกันว่า ถ้าการหลั่งไหลออกมาของผู้ลี้ภัยอินโดจีนเป็นเพราะปัญหาเศรษฐกิจในเวียดนามที่ยังไม่ดีขึ้น ผู้ลี้ภัยส่วนใหญ่ น่าจะเป็นคนจนไม่ใช่พวกอื่น ถ้าเรามีข้อมูลอยู่ในมือเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยอินโดจีนทั้งหมด การถกเถียงปัญหาคงจะกระทำได้อย่างถูกต้องและดียิ่งขึ้นโดยใช้ตัวเลขประกอบ
- (๓) นักวิชาการและผู้สนใจศึกษาค้นคว้าควรจะมีความสำคัญในการกระตุ้นและส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศในค่ายโลกคอมมิวนิสต์ที่เรายังมีความรู้น้อยให้มากขึ้นต่อไปโดยไม่หยุดยั้งด้วยเหตุผลดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว
- (๔) นักวิชาการควรจะมีส่วนร่วมให้ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล ในการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยอินโดจีนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวและให้ความกระจ่างแก่ผู้ลงมือกำหนดรายละเอียดของนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ได้

๖. ข้อเสนอแก่ประชาคมระหว่างประเทศและอาเซียน

ก่อนที่จะสรุปข้อคิดข้อเสนอแนะแก่ประชาคมระหว่างประเทศ (International Community) และกลุ่มประเทศ (ASEAN) ควรจะได้ทราบถึงปฏิกิริยาของประชาคมระหว่างประเทศมหาอำนาจตะวันตก กลุ่มประเทศอาเซียน โซเวียตและพันธมิตรต่อปัญหาผู้ลี้ภัยอินโดจีนโดยคร่าว ๆ เสียก่อน

บรรดามหาอำนาจตะวันตกกลุ่มประชาคมยุโรปนอร์เวย์ สวีเดน แคนาดา ญี่ปุ่น และออสเตรเลีย ต่างได้เข้ามามีส่วนในการให้ความช่วยเหลือในปัญหาผู้ลี้ภัยสองทาง ทางที่หนึ่งคือให้ความช่วยเหลือทางการเงิน และอีกทางหนึ่ง คือช่วยรับผู้ลี้ภัยไปตั้งถิ่นฐานถาวรในประเทศของตน จีนเองก็เป็นประเทศที่ต้องรับผู้ลี้ภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนเวียดนามเชื้อสายจีน ที่เดินทางข้ามพรมแดนไปสู่อินโดจีนตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ รวมทั้งหมดประมาณ ๒๓๐,๐๐๐ คนแล้ว จนกระทั่งจีน

ได้เรียกร้องให้เวียดนามยุติการผลักดันชาวเวียดนามออกนอกประเทศพร้อมกับสนับสนุนข้อเสนอก็จะ
ให้มีการประชุมระหว่างประเทศเพื่อแก้ปัญหาผู้ลี้ภัยอินโดจีน นอกจากนี้จีนกำลังพิจารณาจัดตั้งศูนย์
รับผู้ลี้ภัยในจีนโดยให้สหประชาชาติช่วยเหลือในด้านค่าใช้จ่ายและอุปกรณ์ที่จำเป็น

อย่างไรก็ดี การแก้ปัญหาของมหาอำนาจนั้นมิใช่ข้อสังเกตอยู่ ๓ ประการ ประการที่หนึ่งทั้ง
มหาอำนาจตะวันตก จีน และญี่ปุ่นเห็นว่าการแก้ปัญหาเช่นนี้เป็นกรแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ทางยุติ
ปัญหานี้จะต้องแก้กันที่ต้นเหตุ คือให้เวียดนามยุติการผลักดันคนของตนออกนอกประเทศและให้ถอน
ทหารต่างชาติออกจากกัมพูชาเพื่อให้กัมพูชาแก้ปัญหาของตนเองได้อย่างเป็นอิสระ ประการที่สองมหา
อำนาจทั้งหลายต่างก็มีขีดจำกัดของตนในการรับผู้ลี้ภัยไปจากไทย จำนวนที่รับไปก็ไม่มากเมื่อเทียบกับ
จำนวนที่เหลืออยู่ในประเทศ และมักจะมีข้อกล่าวหาที่แน่นอนอยู่เสมอว่า ในการรับเอาผู้ลี้ภัยไปนั้นประเทศ
ที่สามเหล่านี้จะคัดเลือกเอา “คนดี ๆ” ไปเสมอ ประการที่สาม มหาอำนาจจะให้ความสนใจผู้ลี้ภัย
มาทางเรือ (Boat cases) มากกว่าผู้ลี้ภัยทางบก (Land cases) ไม่ว่าจะเป็นอย่างนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้ลี้ภัย
มาทางเรือนี้เสี่ยงอันตรายมากกว่าหรือด้วยเหตุผลอื่นใดก็ตาม

สำหรับท่าทีของโซเวียตรัสเซียนั้น จะเห็นได้ว่าในระยะแรก ๆ โซเวียตรัสเซียไม่ได้พูด
ถึงปัญหาผู้ลี้ภัยเลย และละเว้นจากการพูดถึงปัญหาเรื่องนี้จนกระทั่ง นางมาราเร็ต แท็ตเชอร์ นาย
รัฐมนตรีหญิงของอังกฤษกล่าวว่า น่าจะมีการประชุมระหว่างประเทศเพื่อแก้ปัญหาผู้ลี้ภัย เจ้าหน้าที่
ระดับสูงในวงการทูตของรัสเซียจึงได้มีปฏิกริยาออกมาว่า รัฐบาลโซเวียตนั้นไม่ถือว่าปัญหาผู้ลี้ภัยเป็น
ปัญหาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับสหรัฐอเมริกาและเป็นไปไม่ได้ที่สหภาพโซ-
เวียตจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเวียดนามในการยับยั้งผู้ลี้ภัยจากเวียดนามและเขมร อย่างไรก็ตาม ดูเหมือน
ว่ารัสเซียได้ให้ความสนใจและพิจารณาปัญหาผู้ลี้ภัยมากขึ้น หลังจากประธานาธิบดีคาร์เตอร์ได้หิ
ยกปัญหาเรื่องนี้ขึ้นมาพูดกับประธานาธิบดีเบรสเนฟ เมื่อมีการประชุมลดอาวุธนิวเคลียร์ (SALT II)
ที่กรุงเวียนนา หลังจากนั้น ๒-๓ อาทิตย์ ได้มีการพบปะกันระหว่างนายฟาม วันดง กับนายท
โคซิกิน ที่มอสโคว์ โดยได้มีการพูดถึงปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งที่เกี่ยวกับสถานการณ์ในเอเชียอาคเนย์
นอกจากนี้ยังมีรายงานข่าวของวิทยุบีบีซีว่าก่อนหน้าการประชุมเรื่องผู้ลี้ภัยที่เจนีวา เมื่อ ๒๐-๒๑
กรกฎาคม ๒๕๒๒ ว่า มอสโคว์ได้พยายามวิ่งต้นกับกลุ่มอาเซียน โดยบอกว่าจะพูดกับเวียดนามให้
ยุติการส่งผู้อพยพออก แต่ทั้งนี้โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องรับรองนายเฮง สัมริน เป็นการแลกเปลี่ยน
ข่าวนี้ไม่มีการยืนยัน แต่สิ่งที่มาชวนให้คิดว่าโซเวียตรัสเซียน่าจะได้มีส่วนในการพูดกับเวียดนามให้
ยับยั้งการกระทำของตนแทนที่จะเป็นการยื่นกระดาษเตี่ยวเข้าข้างเวียดนามในเรื่องนี้ก็คือว่า โซเวียต

รัสเซียคงไม่ต้องการให้ภาพพจน์ของตนเสียหายไปในสายตาของกลุ่มประเทศที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับตนในด้านยุทธศาสตร์สามกลุ่มด้วยกัน นั่นคือ กลุ่มอาเซียน กลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ใด และประเทศตะวันตกบางประเทศที่รัสเซียต้องพึ่งพาอาศัยติดต่อด้านค้าขายและด้านวิทยาการ และที่สำคัญก็คือ ความไม่รู้สึกละโม้ใจเวียดนามของกลุ่มประเทศสามกลุ่มนั้นนับวันแต่จะแรงขึ้น การตอร์นยืนยันเข้าข้างเวียดนามในปัญหาผู้ลี้ภัยนี้จึงอาจจะทำให้เป้าหมายทางยุทธศาสตร์ของรัสเซียเสียไป ซึ่งรัสเซียคงไม่ต้องการ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ในแง่ของความช่วยเหลือ รัสเซียได้ยื่นกรานจะไม่ให้ความช่วยเหลือองค์การกาชาดสากลในเรื่องผู้ลี้ภัยอย่างแน่นอน เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ไม่ยอมรับระบบสังคมนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวเวียดนามอพยพ จะงดให้ความช่วยเหลือทุกประการ ถ้าหากคนเหล่านี้ต้องการเรือฟืนระบบทุนนิยม ก็ควรไปอยู่ประเทศทุนนิยมเสีย

จากข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับท่าทีของมหาอำนาจต่อผู้ลี้ภัยอินโดจีน ผู้ร่วมสัมมนาได้อภิปรายให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ต่อประชาคมระหว่างประเทศที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการรับผู้ลี้ภัยไป ดังนี้.—

๖.๑ ข้อเสนอแก่ประชาคมระหว่างประเทศ (International Community)

(๑) ในการช่วยรับผู้ลี้ภัยอินโดจีนไปนั้น ประเทศที่สามควรจะต้องให้ความสนใจต่อผู้ลี้ภัยมาทางบก (Land cases) ให้มากเท่ากับผู้ลี้ภัยมาทางเรือ (Boat cases) เพราะผู้ลี้ภัยมาทางบกนั้นก็เสี่ยงอันตรายมากเท่ากับผู้ลี้ภัยทางเรือ สงคราม ระเบิด ก็เป็นภัยต่อชีวิตไม่น้อยไปกว่าการล่องลอยอยู่กลางทะเลและโดนพายุฝน ประเทศไทยพยายามอย่างยิ่งที่จะนำเรื่องผู้ลี้ภัยทางบกเข้าพูดในการประชุมเรื่องผู้ลี้ภัยที่เจนีวา แต่ก็ไม่เป็นผล เพราะความสนใจนั้นพุ่งไปที่ผู้ลี้ภัยทางเรือ ซึ่งประเทศไทยเองมีอยู่เพียงไม่กี่พันคน ส่วนผู้ลี้ภัยแสนกว่าคนที่เรามียู่นั้นเป็นผู้ลี้ภัยทางบกทั้งสิ้น การประชุมที่เจนีวาจึงมิได้เป็นการช่วยแก้ปัญหาให้แก่ประเทศไทยอย่างจริงจัง

(๒) ในการช่วยเหลือรับผู้ลี้ภัยอินโดจีนไปนั้น หากประเทศที่สามมีเจตนาธรรมที่จะช่วยอย่างจริงจัง ก็ไม่ควรจะมีการคัดเลือกใด ๆ ทั้งสิ้น ควรจะรับไปโดยไม่คำนึงถึงหน้าตา ความรู้ การศึกษา หรือความสัมพันธ์ใด ๆ กับประเทศที่รับไปเพราะหากเป็นเช่นนั้นแล้วใครจะเป็นผู้รับพวกชาวนาที่ลี้ภัยไป ปัญหานี้ก็ต้องตกอยู่กับประเทศที่กำลังพัฒนาเช่นประเทศไทย

อย่างไรก็ดี ผู้ร่วมสัมมนาได้รับฟังเหตุผลของสหรัฐฯ ว่าในการรับผู้ลี้ภัยอินโดจีนไปนั้น สหรัฐฯ มิได้ตั้งหน้าตั้งตาจะรับแต่ “คนดี ๆ” ไป แต่สหรัฐฯ ให้ความสำคัญว่าในบรรดาผู้ลี้ภัยอินโดจีนนั้น มีบางกลุ่มที่สหรัฐฯ ถือว่าตนต้องรับผิดชอบเป็นพิเศษ เช่น พวกที่เป็นญาติสนิทกับพลเมืองของสหรัฐฯ โดยต้องการให้ครอบครัวได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมิต้องให้พลัดพรากจากกันหรือพวกที่เคยเป็นลูกจ้างของรัฐบาลสหรัฐฯ เพราะกลุ่มนี้อาจถูกมองโดยผู้นำชุดใหม่ได้ว่าเป็นฐานอำนาจของผู้นำเก่าที่จะต้องถูกกวาดล้าง ชีวิตของคนกลุ่มนี้จึงอาจเสี่ยงอันตรายได้มาก และควรได้รับความช่วยเหลือในการลี้ภัยก่อน

หนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับประชาคมระหว่างประเทศนี้ ที่ประชุมได้รับทราบถึงความช่วยเหลือต่าง ๆ ที่ประเทศไทยได้รับผ่านทางองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ ๔ ประเภทด้วยกันคือ องค์การสหประชาชาติ สภากาชาดต่าง ๆ องค์การที่ประสานงานในระดับรัฐบาลต่อรัฐบาล และกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ ความช่วยเหลือที่สำคัญได้แก่ การให้งบประมาณสำหรับค่าอาหาร การก่อสร้างที่อยู่อาศัย ค่าไฟฟ้า การคมนาคม การศึกษา ตลอดจนการฝึกอาชีพเพื่อให้ผู้ลี้ภัยช่วยตัวเองได้ และการช่วยแสวงหาทางออกให้แก่ผู้ลี้ภัยเหล่านี้ซึ่งมีอยู่ ๓ ทางคือ ส่งกลับประเทศตนด้วยความสมัครใจ ช่วยให้ได้ตั้งถิ่นฐานถาวรในประเทศที่ลี้ภัยไป หรือส่งไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สาม

๖.๒ ข้อเสนอแก่กลุ่มอาเซียน

สำหรับกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN) นั้น ที่ประชุมได้รับทราบถึงความพยายามของกลุ่มประเทศนี้ในการแก้ไขปัญหาผู้ลี้ภัยอินโดจีนตามที่ได้มีการหารือกันในปีพ.ศ. ๒๕๒๒ ครั้งแรกเป็นการประชุมพิเศษระดับรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนที่กรุงเทพฯ ระหว่าง ๑๒-๑๓ มกราคม ๒๕๒๒ และครั้งที่สองเป็นการประชุมระดับรัฐมนตรีที่บาหลี ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๒๒ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า กลุ่มประเทศอาเซียนมีความเห็นร่วมกันว่า เวียดนามนั้นจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบการลี้ภัยไหลเข้ามาของผู้ลี้ภัย กลุ่มประเทศอาเซียนได้ให้ความช่วยเหลือรับผู้ลี้ภัยเหล่านี้ไว้บนรากฐานของมนุษยธรรมไว้มากแล้ว แต่หากการลี้ภัยยังไม่หยุดยั้ง กลุ่มประเทศอาเซียนก็จะใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดจัดการกับผู้ลี้ภัยรุ่นต่อไปทันที ในการช่วยรับผู้ลี้ภัยเหล่านี้ไว้ กลุ่มประเทศ

อาเซียนยึดหลักที่ว่า จะไม่รับไว้ถาวร แต่จะหาทางส่งไปยังประเทศที่สามหรือไม่ก็ส่งกลับประเทศเดิมจะได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ดำเนินการแจกจ่ายผู้อพยพที่เกาะทารา ประเทศฟิลิปปินส์ และเกาะกาลัง ประเทศอินโดนีเซีย

อย่างไรก็ดี ในขณะที่กลุ่มประเทศอาเซียนยังต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้ลี้ภัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้ร่วมสมมนาได้ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะแก่กลุ่มประเทศอาเซียนดังต่อไปนี้

- (๑) ในการกำหนดนโยบายต่อผู้ลี้ภัยอินโดจีนนั้น สิ่งที่รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องนำเข้ามาร่วมพิจารณามีหลายประการ : ข้อเท็จจริง มนุษยธรรม ความมั่นคงของชาติ และประชาชาติซึ่งควรกระทำด้วยความรอบคอบ
- (๒) ในการพิจารณาช่วยเหลือผู้ลี้ภัยไว้ในประเทศเหล่านี้บนรากฐานของมนุษยธรรมนั้น ประเทศเหล่านี้จะต้องตระหนักให้มากกว่า เมื่อจะให้ความช่วยเหลือแล้วก็ต้องให้ทั้งชีวิตและจิตใจ ให้สมกับค่าของความเป็นคน